

Winstmaximalisatie als sport

Hans Renders' maandelijkse keuze uit de oogst aan biografieën en (auto)biografica. Deze keer: hoe Anton Philips een familiebedrijf ombouwde tot een multinational. Door Hans Renders

ZE ZULLEN WETEN WIE ZE VOOR

ZICH HEBBEN

ANTON PHILIPS 1874-1951

DOOR MARCEL METZE

UITGEVERIJ BALANS, 622 P., € 35,-

Marcel Metz heeft het levensverhaal geschreven van Anton Philips (1874-1951), niet de oprichter van het wereldwijde elektronicaconcern maar wel de man die het bedrijf groot heeft gemaakt. In 1891 richtten Gerard Philips en zijn vader de gloeilampenfabriek Philips & Co op. Zij waren niet de enigen die voorzagen dat het elektrisch licht een groeiemarkt was, en ook niet de eersten want er bestonden al vier gloeilampenfabrieken in Nederland. Gerard was een gedreven technicus, maar als zakenman was hij niet briljant. Na een paar jaar dreigde de firma ten onder te gaan en werd het zaakje te koop aangeboden. Een uitgebracht bod van vierentwintigduizend gulden werd afgewezen. Er was nu eenmaal vijftientigduizend gevraagd.

Toen kwam Anton, de jongere broer van Gerard. Vanuit het geboortehuis in Zaltbommel had hij drie jaar in Amsterdam doorgebracht en een halfjaar in Londen. Na enige druk van de familie was hij bereid Philips & Co in het voor hem onaantrekkelijke Eindhoven een tijdje bij te staan. In een van de spaarzame interviews met hem, keek hij als Mozes op de berg terug op deze periode. Het taalgebruik is natuurlijk van de interviewer: 'Kijkend naar de verlaten fabriek... voelde hij opeens de uitdaging. Hij bedacht dat de lelijkheid een pak slaag moest krijgen en dat dan een nieuwe en mooie stad, Philips Stad, zou verrijzen. Het idee trof hem als een bliksemflits, hij stond aan de grond genageld: Philips Stad! Zo is de 'lichtstad' nog net niet gaan heten, maar tot op de huidige dag zijn de straten van Eindhoven als salarisstroken. Hele wijken zijn er gebouwd voor het Philips-personeel, kinderen van dat personeel konden een studiebeurs aanvragen bij het

Philips-Van den Wilgenfonds, PSV zou niks zijn zonder Philips en Philips had een eigen ziekenfondsverzekering.

De ontdekking van de getrokken wolframdraad in 1911, die de levensduur van een gloeilamp verlengde, deed de omzet van Philips omhoogschieten. Maar rendabel was bovenal dat deze ontdekking dankzij spionage van Anton bij de concurrent vandaan kwam. Philips liet het uitvinden graag aan anderen over, zegt Metz, en het bedrijf concentreerde zich met commerciële agressie op het snel toepasbaar en produceerbaar maken van andermans ideeën. Zakendoen was een sport voor Anton, maar wel een topsport. Vanaf 1912 was Philips een beursgenoteerd bedrijf. Toen de Amerikaanse con-

Philips liet het uitvinden graag aan anderen over

current General Electric erachter kwam dat het rendement van een gloeilamp verdubbeld door de gloeidraad in een spiraal te winden en de glasballon te vullen met stikstofgas, was Philips er als de kippen bij om een licentie-overeenkomst te sluiten onder het motto: 'If you can't beat them, join them.'

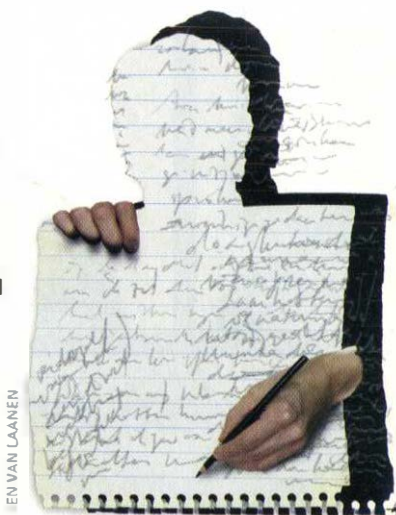
Omdat Philips zo vergroeid is met Eindhoven, krijg je in deze biografie een onthullende blik op de vaak moeizame verstandhouding van de regionale bestuurlijke en geestelijke elite met de firma Philips & Co. Anton en Gerard beijverden zich voor een neutrale hbs, en dat vonden de pastoors in Eindhoven een goddeloze wens. Dat was het natuurlijk ook. Het concern legde aan de arbeiders een verklaring ter ondertekening voor, waarin ze verklaarden af te zien van het lidmaatschap van een bij de R.K. Volksbond aangesloten vakorganisatie. Dat Anton halverwege de jaren twintig het verzuilde omroepbestel trachtte tegen te houden en

pleitte voor een omroeporganisatie op commerciële basis, naar voorbeeld van de BBC, werd hem ook niet in dank afgenomen. Had Anton toen maar doorgezet, verzucht de lezer nu. Het jaar 1928 was het succesvolste voor Anton. Met zestien duizend werknemers wist hij in dat jaar de winst te verdubbelen van negentien naar achtendertig miljoen gulden.

Gerard had zich in 1922 uit het bedrijf teruggetrokken. Achteraf gezien was dat een goede timing want hij zag niet zoveel mogelijkheden in de productie van radio's en radiolampen. Maar Anton wist in 1930 ondanks de beginnende recessie driehonderdduizend radiotoestellen te verkopen. Juist in tijden van economische teruggang toont de ware ondernemer zijn talenten. In de crisistijd stelde de regering subsidies beschikbaar om verhuizing van gezinnen te stimuleren naar Twente voor de textielindustrie, naar Limburg voor de mijnen en zo ook naar Eindhoven. Anton verordonneerde dat vooral gezinnen met minstens drie dochters de voorkeur genoten. Voor de vaders was niet zoveel belangstelling, die waren te duur.

Auteurs van schrijversbiografieën werken met hetzelfde materiaal als de door hen beschreven protagonist, namelijk de taal. De zakenbiograaf heeft een extra probleem, omdat grootindustriëlen nu eenmaal niet de neiging hebben hun correspondenties bij het Letterkundig Museum te laten tentoonstellen. Metz vertelt hoe Anton in de jaren twintig een Frans bedrijf had overgenomen terwijl bijna geen van de managers van Philips daarvan op de hoogte waren. Brieven die over deze kwestie in het Philips-archief zaten, werden door Anton en zijn intimi verwijderd.

De biograaf beschrijft met welke middelen Philips de internationale markten openbrak. Anton gaf via een tussenpersoon een cheque aan een Franse journalist voor het 'kopen' van gunstige publiciteit. Zoals bekend schreef Karl Marx delen van *Das Kapital* in Zaltbommel in het familiehuus van Philips. Marx was immers in de verte familie. Anton heeft nog weleens geprobeerd

EN VAN LAANEN

goedser met zijn Marx-connectie te maken bij Lenin toen hij een licentie in Rusland in de wacht probeerde te slepen, maar de grote voorman reageerde cynisch met de opmerking dat 'de heer Philips blijkbaar het boek *Het Kapitaal* of niet gelezen óf niet begrepen had'.

Metz heeft zich weten te betuigen als hij vertelt dat Philips met opzet de levensduur van zijn lampen beperkte. De schrijversbiograaf had bij zo'n mededeling Karel van het Reve erbij gehaald, die dit als een communistisch spookverhaal beschouwde. In een zakenbiografie staan geen spookverhalen, en zeker geen communistische. Maar dat Metz de schrijversbiografie van Antoon Coolen niet geraadpleegd heeft waar hij schrijft over die andere Eindhovense ondernemersgigant Huub van Doorne van DAF, is toch wel een ommissie. Zeker omdat in die biografie op heldere wijze een kwestie wordt beschreven – de aantijging van Coolen dat Van Doorne met de bezetter gecollaboreerd zou hebben – waarover Anton zich nogal expliciet heeft uitgelaten. Hij verdedigde Van Doorne zonder dat daar grond voor was. Anton Philips heeft zich laten portretteren door Jan Sluyters. Toen Anton het schilderij eens goed bekeken had en zichzelf 'te triest' vond afgebeeld, vroeg hij de schilder of hij het schilderij wilde retoucheren. Marcel Metz vermeldt dit verhaal met graagte, zo lijkt het, omdat zijn biografie nergens de indruk wekt dat hij iets heeft willen retoucheren.